

О.О. Бондаренко,
канд. філол. наук, доцент,
Навчально-науковий інститут філології
КНУ імені Тараса Шевченка

СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКІ ТЕКСТИ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЯК CASUS BELI

У сучасному інформаційному просторі існує обширний корпус східнослов'янських текстів, присвячених глотогенезі слов'янських мов. На разі проблематика цих текстів дедалі більше набирає актуальності через її безпосередній вплив на політичні процеси в Україні та поза її межами. Ці тексти (як наукові, так і публіцистичні) реалізуються у найрізноманітніших формах: письмові тексти, в тому числі електронні, представлені на різних інформаційних платформах (Ютуб, Х (Твіттер), ФБ, Телеграм тощо), а також у різних жанрах: власне наукові тексти, публіцистичні дописи, інтерв'ю, подкасти. Відповідно інформаційний простір набуває ознак поля протистояння текстів з діаметрально протилежними поглядами на історичне минуле.

У радянські часи відбувалася популяризація через широке розповсюдження текстів, в яких було представлено *історико-лінгвістичну концепцію щодо існування давньоруської народності й давньоруської мови, яка спиралася на ідеї С. Соловйова й О. Шахматова й була інтерпретована В. Мавродінім і Ф. Філінім у річницю радянської ідеології*. Суть зазначеної концепції полягала в тому, що до розпаду Київської Русі української мови (як і інших східнослов'янських) не існувало, а після розчленування праслов'янської етномовної спільності почався період східнослов'янської єдності й спільної східнослов'янської мови, яка за часів Київської Русі перетворилася на спільну для всіх східних слов'ян давньоруську мову. І лише з XIII—XIV століть на її основі нібито розпочалося формування окремих східнослов'янських мов – української, білоруської та російської. Доведено, що радянська історико-лінгвістична концепція вирізнялася слабкою доказовою базою, недостатнім залученням емпіричного матеріалу, його відбором на основі відповідності поглядам дослідника, себто – яскраво вираженою тенденційністю.

Поза межами СРСР оформився корпус текстів з *альтернативним баченням цієї проблеми. Предусім йдеться про роботи Юрія Шевельова, присвячених дослідженню слов'янської глотогенези та історичного становлення української мовної системи, спертих на фонологічний підхід. У пострадянський період такі українські мовознавці, як-от: Костянтин Тищенко, Павло Гриценко, Григорій Півторак на основі порівняльно-зіставного аналізу й залучення великого обсягу фактологічного матеріалу для з'ясування міжмовних збігів з іншими слов'янськими й неслов'янськими мовами, формулюють концепцію становлення української мови на базі діалектів, що утворилися на основі праслов'янської мови. Вони наголошують, що процес формування східнослов'янських мов не був синхронним. Він розпочався з української мови, яка увібрала в себе значну частину праслов'янської мовної спадщини. Українські науковці сьогодні докладають чимало зусиль для спростування стереотипів, сформованих у науці російської імперії радянських і дорадянських часів та протидії дезінформації з боку РФ на сучасному етапі.*

В умовах російсько-української війни в російському суспільстві активізувалися процеси, пов'язані з маніпулюванням суспільною думкою власних громадян, а також із сугестивним впливом на населення України, що супроводжується пропагандою й дезінформацією, реалізовуваною у текстах різних форматів, метою яких є формування спотворених уявлень про певні явища і процеси минулого й сьогодення, поширення панічних настроїв й загострення напруги у соціумі. Примітно, що вплив цих текстів спрямовується не тільки на РФ та Україну, але також – на різні цільові аудиторії по всьому світу.

Однією з провідних ідей, на якій ґрунтується російська пропаганда в контексті антиукраїнської політики, є думка щодо Київської Русі як «колиски трьох братніх народів – російського, українського і білоруського», з якою пов'язаний погляд на давньоруську мову як спільне джерело для трьох сучасних східнослов'янських мов. Метою таких демагогічних тверджень є переконування як росіян, так і українців у тому, що Росія має споконвічне право на володіння українськими землями, а отже, для відновлення й захисту цього права остання може вдаватися до різноманітних засобів агресивного впливу, аж до розв'язування конвенційної війни.

Зазначені ідеї постійно фігурують у промовах та інтерв'ю президента Росії Путіна, інших російських високопосадовців, а також дикторів і ведучих телепрограм, блогерів, представників російської громадськості, які є лідерами думок й формують погляди певної цільової аудиторії.

Відтак, постає необхідність розгляду концепцій, сформульованих як радянськими, так і сучасними українськими лінгвістами, щодо походження й розвитку української мови для протидії інформаційним впливам з боку Російської Федерації й формування в українців науково обґрунтованого й історично достовірного уявлення про досліджувану проблему.

Сьогодні бракує комплексного й системного дослідження із зазначеної проблеми, оскільки здебільшого науковці або ж звертаються до поглядів окремого дослідника, або ж характеризують наукові концепції оглядово.

Серед текстів, у яких більш ґрунтовно висвітлено досліджувану проблему, варто виділити роботи В. Мойсієнка, у яких проаналізовано науковий доробок українських дослідників та здійснено загальний систематизований огляд актуальних концепцій у царині лінгвістики та інших українознавчих дисциплін.

Відповідно, для того, щоб ефективно протидіяти російській пропаганді й маніпулятивним впливам, необхідно наситити інформаційний простір текстами, які апелюють до наукових фактів, популяризують науково обґрунтовану концепцію історичного розвитку української державності, а також української глото- та етногенези.